MALTA

QORTI CIVILI
PRIM' AWLA

ONOR. IMHALLEF
GIANNINO CARUANA DEMAJO

Seduta tas-16 ta' Novembru, 2004

Citazzjoni Numru. 1393/1993/1

Teresa Monreal, mart Joseph, f'isimha proprju, u l-istess Joseph Monreal f'ismu proprju u bħala kap tal-komunjoni ta' l-akkwisti u amministratur tal-beni parafernali ta' martu

Versus

Piju Grech; u b'dikriet tas-7ta' Marzu 1994 ġew kjamati in kawża d-Direttur Ġenerali tax-Xogħlijiet Pubbliċi u l-Ministru ta' l-Ambjent

Din il-kawża hija dwar inċident tat-triq li seħħ fis-17 ta' Diċembru 1991 li fih korrew l-atturi u tilef ħajtu tifel.

Iċ-ċitazzjoni tgħid illi dakinhar, għal xi s-7.30 *p.m.*, waqt illi l-attur kien qiegħed isuq vettura tal-marka *Morris 1000* bin-numru R-1374, fi Triq Notabile, l-Imrieħel, u kellu miegħu bħala passiġġieri lil martu Teresa, l-attriċi, u lil ibnu Sorin-Valentin, magħruf bħala Joe-Ray, ta' sentejn u erba' xhur, ħabat ma' vettura tal-marka *Cortina*, bin-numru S-5799 misjuqa mill-konvenut. Bil-qawwa tal-ħabta,

Sorin-Valentin tilef ħajtu u l-atturi ndarbu sew, u għadhom sallum ibatu minn debilità permanenti.

Billi qegħdin igħidu illi l-konvenut waħdu jaħti għall-inċident u għalhekk għandu jwieġeb għad-danni, iżda għalxejn sejħu lilu u lill-assikuraturi tiegħu biex jagħmlu tajjeb, l-atturi fetħu din il-kawża u qegħdin jitolbu illi l-qorti:

1. tgħid illi l-konvenut waħdu jaħti għall-inċident u għalhekk għandu jwieġeb għad-danni;
2. tillikwida d-danni; u
3. tikkundanna lill-konvenut iħallas id-danni hekk likwidati, flimkien ma' l-imgħax u l-ispejjeż, fosthom dawk ta' żewġ ittri uffiċjali ippreżentati flimkien maċ-ċitazzjoni għan-notifika ta' l-assikuraturi tal-konvenut.

Il-konvenut ressaq l-eċċezzjoni illi ma jaħtix għall-inċident, li seħħ bi ħtija ta' terzi, minħabba f'ħofra li tħalliet miftuħa u mhux imdawla mill-ħaddiema tax-xogħlijiet pubbliċi; għalhekk jinħtieġ li jissejħu fil-kawża d-Direttur Ġenerali tax-Xogħlijiet Pubbliċi u l-Ministru ta' l-Infrastruttura, Xogħlijiet Pubbliċi, u l-Ambjent.

B'dikriet tas-7 ta' Marzu 1994 il-qorti laqgħet it-talba tal-konvenut għas-sejħa fil-kawża, u l-imsejħa fil-kawża ressqu dawn l-eċċezzjonijiet:

1. il-Ministru għall-Ambjent ma għandux it-tmexxija ta' kuljum tad-dipartiment, u għalhekk għandu jinħeles mill-ħarsien tal-ġudizzju; u
2. huma ma jaħtu xejn għall-inċident.

Wara illi, b'dikriet tat-18 ta' Ġunju 1999, ingħata s-setgħa li jkompli jressaq eċċezzjonijiet, il-konvenut ressaq l-eċċezzjoni illi l-atturi ma humiex rappreżentanti ta' Sorin-Valentin għax ma kinux għadhom adottawh; għalhekk ma jistgħux jitolbu l-ħlas ta' danni minħabba l-mewt tiegħu, u l-konvenut għandu jinħeles mill-ħarsien tal-ġudizzju.

B'dikriet tat-22 t'April 1994, il-qorti ħatret perit legali, u dan ħalef ir-rapport tiegħu fis-6 ta' Diċembru 1999. B'nota ta' dakinhar il-konvenut Piju Grech talab li jinħatru periti addizzjonali, u l-qorti ħatret dawn il-periti fis-17 ta' Marzu 2000; il-periti addizzjonali ippreżentaw ir-rapport tagħhom fl-4 t'Ottubru 2001.

L-inċident seħħ fi Triq Notabile, l-Imrieħel, it-triq li twassal mill-Belt Valletta sar-Rabat. Kienet nieżla xita rxiex u l-ħin kien xi s-7.30 *p.m.* Il-parti tat-triq li tieħu traffiku sejjer lejn ir-Rabat hija mifruda b'*centre strip* mill-parti li tieħu t-

traffiku lejn il-Belt Valletta. L-attur kien qiegħed isuq fuq in-naħa tiegħu tat-triq, sejjer lejn ir-Rabat, u l-konvenut kien fuq in-naħa l-oħra, sejjer fid-direzzjoni tal-Belt Valletta. L-attriċi kienet riekba fuq quddiem ħdejn l-attur, żewġha, u f'ħoġorha kellha lit-tifel Sorin-Valentin.

L-atturi ftit li xejn jafu kif seħħ l-inċident. L-attur jaf biss li f'ħin minnhom bħal leħħa ta' berqa ġiet fuqu vettura, li wara sar jaf li kienet misjuqa mill-konvenut, u laqtet il-karrozza tiegħu fuq quddiem. L-attriċi taf biss li ħasset daqqa u ntilfet minn sensiha.

Il-konvenut xehed illi kien nieżel mir-Rabat meta fit-triq sab quddiemu ħofra kbira li ma rahiex għax ma kinitx imdawla u, kif daħal fiha, tellfitu l-kontroll tal-vettura, li qabżet is-*centre strip*, marret fuq il-karreġġjata l-oħra u baqgħet dieħla ġol-vettura ta' l-attur.

Bis-saħħa tal-ħabta, saret ħafna ħsara lill-vetturi, l-atturi korrew sew, u t-tifel tilef ħajtu.

Għalkemm il-konvenut xehed illi kien għaddej b'veloċità moderata, il-qorti taqbel kemm ma' l-ewwel perit ġuidizzjaru kif ukoll mal-peritti addizzjonali illi l-konvenut kien għaddej b'veloċità qawwijja ħafna. Il-fatt illi l-konvenut ħalla *brake marks* ta' erbgħa u għoxrin metru (24m), qabeż is-*centre strip*, qala' kantun, qaċċat siġra, qasam għan-naħa l-oħra tat-triq u baqa' sejjer sa ma waqaf b'ħabta qawwija mal-vettura ta' l-attur juri illi l-vettura tiegħu kellha *momentum* qawwi, u dan il-*momentum* seta' ġie biss minn veloċità għolja ħafna.

Il-qorti għalhekk mingħajr esitazzjoni taqbel mal-periti ġudizzjarji illi jagħtu ħtija lill-konvenut. Il-veloċità eċċessiva tiegħu kien il-fattur ewlieni li wassal għall-inċident.

Għalkemm il-veloċità tal-konvenut kien il-fattur ewlieni, tifdal il-kwistjoni jekk kienx ukoll il-fattur waħdieni li wassal għall-inċident; irridu naraw jekk il-ħofra fit-triq kinitx ukoll fattur.

Il-periti sabu illi l-ħofra ma kellha ebda sehem li wassal għall-inċident, kemm għax kienet bogħod sew — erbgħa u sebgħin metru (74m) — mill-bidu tal-*brake marks* tal-konvenut, u kif ukoll għax, wara l-inċident, avukat maħtura biex tassisti waqt l-inkjesta marret fuq il-post, il-vettura tagħha wkoll laqtet il-ħofra, ħasset skoss iżda ma tilfitx il-kontroll tal-vettura.

Mix-xhieda ħareġ illi l-ħofra saret minħabba xi xogħlijiet tal-gvern u wara li tlestew ix-xogħlijiet reġgħet imtliet b'mod xejn professjonali illi prattikament jiggarantixxi illi l-livell tal-mili jċedi u jħalli diżlivell mal-bqija tal-wiċċ tat-triq. Għalkemm l-atteġġjament x'aktarx każwali li bih l-awtoritajiet pubbliċi jħarsu lejn id-dmirijiet tagħhom lejn iċ-ċittadin — f'dan il-każ lejn min iħallas il-liċenza tat-triq biex ikun jista' jsuq fuq it-toroq magħmula u miżmuma mill-awtoritajiet — huwa ta' min jikkundannah, madankollu, jekk in-nuqqas ta' min mela l-ħofra ma kienx fattur fl-inċident, ma tista' tintefa' ebda ħtija fuqhom.

L-ewwel perit ġudizzjarju qal illi "bejn il-ħofra u l-inċident hemm distanza ta' *circa* 120 metru li hi distanzi twila wisq biex jagħti kredibilità tal-verżjoni tal-konvenut illi kienet il-ħofra l-kawża ta' l-inċident", u l-periti addizzjonali qablu miegħu.

Il-qorti tosserva illi, jekk kienet il-ħofra li fixklet lill-konvenut, id-distanza relevanti ma hix dik bejn il-ħofra u l-post fejn saret il-ħabta, iżda l-bogħod bejn il-ħofra u l-post fejn il-konvenut tilef il-kontroll. Rajna illi bejn il-ħofra u l-bidu tal-*brake marks* tal-konvenut hemm erbgħa u sebgħin metru (74m). Tassew illi din ukoll ma hijiex distanza żgħira, iżda d-distanza hija ħaġa relativa: distanza li tidher twila jekk tkun qiegħed issuq bilmod issir ħaġa ta' ftit sekondi jekk tkun qiegħda iġġerri. B'veloċità ta' sittin mil (60 m.f.s.), jew sitta u disgħin kilometru (96 Km.f.s.), fis-siegħa, tul ta' erbgħa u sebgħin metru (74m) tagħmlu fi ftit anqas minn tliet sekondi; b'veloċità ta' tmenin mil (80 m.f.s.), jew mija u tmienja u għoxrin kilometru (128 Km.f.s.) fis-siegħa, l-istess tul tagħmlu f'żewġ sekondi. L-indikazzjonijiet kollha juru illi l-konvenut kien qiegħed iġerri sew; meta tqis ukoll illi l-vettura tiegħu kienet ġà dawret wiċċha lejn il-lemin meta applika l-*brake*, u tqis ukoll it-*thinking distance*, il-bogħod bejn il-ħofra u l-bidu tal-*brake marks* ma jibqax jidher daqshekk twil illi jwasslek biex tgħid illi l-ħofra ma kienx fattur fl-inċident.

Il-konvenut fil-fatt xehed illi kienet il-ħofra li tillfitlu l-kontroll. Issa huwa minnu illi l-konvenut kien qiegħed isuq bla għaqal u bla rażan, iżda dan ma jfissirx illi kull ma jgħid ma għandniex nemmnuh. Fil-fehma tal-qorti, iċ-ċirkostanzi tal-każ juru illi x'aktarx illi l-ħofra tassew kienet fattur fl-inċident.

Madankollu, il-veloċità tal-konvenut, għalkemm mhux il-fattur waħdieni, tibqa' l-fattur ewlieni li wassal għall-inċident. Li kien qiegħed isuq b'aktar għaqal ma kienx jitlef il-kontroll tal-vettura, jew, għall-inqas, kien jerġa' jiksbu qabel ma jagħmel dik il-ħsara kollha.

Għal dawn ir-raġunijiet, il-qorti taqsam il-ħtija hekk: disgħin fil-mija (90%) fuq il-konvenut u għaxra fil-mija (10%) fuq l-imsejħa fil-kawża.

Irridu issa nqisu l-eċċezzjoni tal-Ministru ta' l-Ambjent illi tgħid illi "m'għandux id-*day-to-day running* tad-dipartiment".

Din l-eċċezzjoni kien ikollha meritu li kieku l-ministru ssejjaħ fil-kawża biex iwieġeb f'ismu proprju; l-imħarrek iżda, kemm fil-każ tal-ministru kif ukoll fil-każ tad-dipartiment, huwa l-istess: il-Gvern ta' Malta. Għalkemm kien ikun biżżejjed li kieku kien imsejjaħ fil-kawża l-kap tad-dipartiment biss, u għalhekk il-ministru jista' jinħeles mill-ħarsien tal-ġudizzju, dan ma jagħmilx differenza fil-persuni li huma parti fil-kawża.

Ngħaddu issa biex inqisu l-eċċezzjoni tal-konvenut Grech illi tgħid illi l-atturi ma jistgħux imexxu b'din il-kawża biex ifittxu għad-danni minħabba l-mewt tat-tifel. Il-konvenut ressaq din l-eċċezzjoni għax, għalkemm l-atturi kienu adottaw lil Sorin-Valentin taħt il-liġi tar-Rumanija, kien għadu ma ngħatax dikriet dwar l-adozzjoni f'Malta.

Dwar il-persuni li jistgħu jfittxu għad-danni fil-każ ta' mewt, il-liġi tgħid hekk fl-art. 1046 tal-Kodiċi Ċivili:

1046. Jekk minħabba l-egħmil li jagħti lok għad-danni xi ħadd imut, il-qorti tista', flimkien mat-telf u spejjeż attwali ikkaġunati, tagħti lill-werrieta tal-mejjet id-danni, bħal fil-każ ta' inkapaċità totali għal dejjem … … …

Dan ifisser illi huma l-werrieta li jistgħu jfittxu għad-danni. Jekk Sorin-Valentin għandu jitqies bħala iben l-atturi għax adottat minnhom, mela l-atturi huma werrieta tiegħu *ab intestato*; jekk ma kienx adottat, mela ma hemmx relazzjoni ta' filjazzjoni u l-atturi ma humiex il-werrieta.

L-atturi kienu adottaw lit-tifel b'dikriet mogħti mill-Qorti ta' Bucharest fit-30 t'April 1991. Dwar adozzjonijiet magħmula barra minn Malta, il-liġi fl-artt. 113 u 130 tal-Kodiċi Ċivili tgħid hekk:

113. (2) F'dan il-Kodiċi u f'kull liġi oħra, kemm-il darba r-rabta tal-kliem ma tfissirx xort'oħra -

(*a*) … … …
(*b*) "adozzjoni" tfisser adozzjoni magħmula skond dan il-Kodiċi u, suġġetta għal dawk il-kondizzjonijiet u disposizzjonijiet l-oħra, u b'seħħ minn dik id-data, jekk ikun hemm, li tista' tinsab f'ordni magħmul mill-Ministru responsabbli għall-ġustizzja skond dan is-subartikolu, tinkludi adozzjoni barranija; … … …
(*ċ*) … … …
(*d*) "adozzjoni barranija" tfisser adozzjoni ta' dik ix-xorta jew deskrizzjoni u magħmula skond il-liġi ta' dak il-pajjiż barra minn Malta, jew f'Malta dwar tfal mhux soltu residenti f'Malta jew favur konjuġi jew persuna li soltu ma jkunux residenti f'Malta, jew skond id-disposizzjonijiet ta' xi Trattat Internazzjonali li Malta tkun parti fih, kif il-Ministru responsabbli għall-ġustizzja jista' b'ordni jispeċifika.

130. (1) Bla ħsara għas-subartikolu (2), meta adozzjoni barranija għandha titqies bħala adozzjoni skond id-disposizzjonijiet ta' l-artikolu 113, l-ordni (ikun kif ikun imsemmi) ta' l-awtorità barra minn Malta, li bih issir dik l-adozzjoni, għandu jseħħ daqslikieku kien digriet ta' adozzjoni magħmul mill-qorti f'Malta; u d-disposizzjonijiet u ta' kull liġi oħra għandhom japplikaw f'dan is-sens b'dawk l-adattamenti u tibdil li jkunu xierqa fiċ-ċirkostanzi.

(2) Is-subartikolu (1) japplika suġġett għal kull reviżjoni, revoka jew annullament minn qorti jew awtorità oħra kompetenti ta' l-ordni li bih tkun saret l-adozzjoni barranija u għal kull deċiżjoni jew ordni dwaru.

(3) Bla ħsara għad-disposizzjonijiet ta' qabel ta' dan l-artikolu, relattivament għal adozzjoni barranija l-qorti jkollha -
(*a*) is-setgħa li tiddeċidi jekk dik l-adozzjoni barranija għandhiex tiġi meqjusa bħala adozzjoni skond l-artikolu 113;
(*b*) is-setgħa li tordna li ssir ir-reġistrazzjoni xierqa jew li jsir l-immarkar xieraq dwar l-adozzjoni barranija, fir-reġistru u fl-atti msemmija f'dan it-Titolu u li ssir kull korrezzjoni jew tħassir tagħhom;
(*ċ*) is-setgħa li tiddeċiedi jekk reviżjoni, revoka jew annullament ta' adozzjoni bħal dik għandux ikollhom, jew safejn għandu jkollhom, seħħ f'Malta;

(*d*) is-setgħa li tordna li adozzjoni barranija tispiċċa mis-seħħ bħala adozzjoni, jew li tibqa' valida, f'Malta għar-raġuni li l-adozzjoni tkun kontra l-ordni pubbliku jew li l-awtorità li tidher li tkun awtorizzat l-adozzjoni ma kenitx kompetenti; u
(*e*) b'mod ġenerali dawk is-setgħat kollha li għandha dwar adozzjoni skond dan il-Kodiċi,
u tista' teżerċita dawk is-setgħat fuq rikors għal hekk jew fl-eżerċizzju tas-setgħat tagħha skond dan l-artikolu.
Il-liġi għalhekk tagħmel distinzjoni bejn "adozzjoni" u "adozzjoni barranija", u "adozzjoni barranija" titqies "adozzjoni" fil-każ illi jkun hemm ordni dwar hekk magħmul mill-ministru; f'dak il-każ "adozzjoni barranija" tkun tiswa daqs adozzjoni magħmula f'Malta dwar tfal residenti f'Malta u favur persuni residenti f'Malta. Kif sewwa qalu l-periti ġudizzjarji, fiż-żmien relevanti għal din il-kawża, ma kien hemm ebda ordni magħmul mill-ministru.
Madankollu, in-nuqqas ta' ordni li bis-saħħa tiegħu "adozzjoni barranija" titqies "adozzjoni" taħt l-art. 113 ma jfissirx illi "adozzjoni barranija" ma għandha jkollha ebda seħħ f'Malta għax, ukoll dwar "adozzjoni barranija", il-qorti għandha, taħt l-art. 130(3(*e*)), "b'mod ġenerali dawk is-setgħat kollha li għandha dwar adozzjoni", fosthom is-setgħa li tagħraf l-adozzjoni barranija għall-għanijiet tal-liġi f'Malta.
Il-qorti għalhekk taqbel mal-periti ġudizzjarji illi n-nuqqas ta' dikriet ta' adozzjoni mogħti f'Malta ma jżommhiex milli tagħraf l-effetti ta' adozzjoni barranija, u taqbel ukoll illi l-adozzjoni magħmula f'Bucharest tħares il-kondizzjonijiet kollha li trid il-liġi ta' Malta biex dik l-adozzjoni tkun magħrufa hawnhekk ukoll.
Għal din ir-raġuni, għal dak kollu li tgħid u trid il-liġi f'Malta, Sorin-Valentin għandu jitqies li huwa iben l-atturi u illi, għalhekk, l-atturi bħala werrieta tiegħu għandhom leġittimazzjoni attiva biex imexxu b'din il-kawża biex jitolbu l-ħlas tad-danni minħabba fil-mewt tiegħu.
Il-qorti għalhekk, wara li tiċħad l-eċċezzjoni ta' nuqqas ta' leġittimazzjoni attiva, u tgħid illi l-konvenut għandu disgħin fil-mija (90%) tal-ħtija għall-inċident u l-imsejħa fil-kawża għandhom għaxra fil-mija (10%) tal-ħtija, u għandhom jagħmlu tajjeb għad-danni skond is-sehem tagħhom tal-

ħtija, tordna illi jitkompla s-smigħ tal-kawża sabiex issir trattazzjoni dwar il-likwidazzjoni tad-danni.
Dwar l-ispejjeż ikun hemm deċiżjoni fis-sentenza finali.

< Sentenza In Parte >

--------------------------------TMIEM--------------------------------